

Katarzyna Siwek¹

Postępowanie w stosunku do nieobecnych w Kodeksie karnym skarbowym (art. 173–177 k.k.s.)

Streszczenie

Przedmiotem niniejszego artykułu jest omówienie postępowania w stosunku do nieobecnych, uregulowanego w Kodeksie karnym skarbowym, stanowiące wynik analizy orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego, sądów powszechnych i dostępnej literatury, jak również dotychczasowej praktyki autorki w tym zakresie. Tekst koncentruje się na pozytywnych i negatywnych przesłankach zastosowania tego postępowania, jego przebiegu, w tym gwarancjach procesowych dla oskarżonego oraz konstytucyjności samej regulacji. Praca stanowi również próbę ustalenia powodów, dla których w ustawie z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy² – odmiennie niż w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego³ – tryb ten został utrzymany, a w związku z tym, jakie są jego wady i zalety, jak również alternatywy oraz czy winien on pozostać w Kodeksie karnym skarbowym.

Słowa kluczowe

Postępowanie w stosunku do nieobecnych, Kodeks karny skarbowy, gwarancje procesowe, obrona obligatoryjna, quasi-sprzeciw, zasada legalizmu, interesy Skarbu Państwa.

1. Uwagi wstępne

Obecnie postępowanie w stosunku do nieobecnych jest uregulowane w art. 173–177 (rozdział 19 i 20) k.k.s., określających przesłanki zastosowania omawianego trybu i jego przebieg. Przedmiotowa instytucja nie stanowi *novum*, ponieważ była znana już we wcześniejszych regulacjach karnych skarbowych⁴. Dlatego też w uzasadnieniu projektu obowiązującego Kodeksu karnego skarbowego podniesiono, że propozycja utrzymania tego szczególnego trybu postępowania była odpowiedzią na konkretne postulaty codzien-

¹ Katarzyna Siwek, asesor Prokuratury Rejonowej Warszawa-Praga Północ w Warszawie.

² Tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 408 ze zm.; dalej – k.k.s.

³ Tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 534 ze zm.; dalej – k.p.k.

⁴ Ustawa karna skarbową z dnia 26 października 1971 r., Dz. U. z 1971 r., Nr 28, poz. 260, art. 222–226, 271–273.

nej praktyki, która – zwłaszcza w odniesieniu do przestępstw celnych i wykroczeń celnych – bez postępowania w stosunku do nieobecnych pozostawałaby w wielu przypadkach zupełnie bezradna⁵. Funkcjonowanie omawianego postępowania stanowi wyraz ochrony interesów finansowych Państwa i jest uzasadnione tym, że sprawca przestępstwa lub wykroczenia skarbowego nie może uchylać się od odpowiedzialności karnoskarbowej tylko dlatego, że przebywa stale za granicą lub gdy nie można ustalić jego miejsca zamieszkania albo pobytu w kraju. W przedmiotowym trybie postępowania na równi ze sprawiedliwą karą, istotne jest zaspokojenie uszczuplonych należności celnych i podatkowych przez ich pobór albo orzeczenie przepadku towarów będących przedmiotem przestępstwa lub wykroczenia skarbowego⁶.

W nawiązaniu do powyższego należy zauważyć, że tryb postępowania w stosunku do nieobecnych występował również w art. 415–417 ustawy z dnia 19 kwietnia 1969 roku Kodeks postępowania karnego⁷. Uzasadnienie funkcjonowania tej regulacji było wówczas podyktowane „potrzebami życia wobec nielicznych, ale społecznie bardzo niebezpiecznych przestępstw”⁸. Stosownie do art. 415 k.p.k., w tym trybie mogło się wówczas toczyć postępowanie o przestępstwa z art. 122 (zdrada ojczyzny), art. 123 (zamach stanu), art. 124 (szpiegostwo) i art. 130 (wyrządzenie szkody podczas występowania w imieniu Polski za granicą) ustawy z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny⁹. Wraz z wprowadzeniem Kodeksu postępowania karnego z dnia 6 czerwca 1997 roku uchylono tryb postępowania w stosunku do nieobecnych sprawców przestępstw karnych.

2. Przesłanki pozytywne zastosowania postępowania w stosunku do nieobecnych (art. 173 § 1 k.k.s.)

Warunki dopuszczalności postępowania w stosunku do nieobecnych zostały uregulowane w art. 173 § 1 k.k.s., w którym wskazano, że przeciwko sprawcy przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego przebywającemu stale za granicą albo gdy nie można ustalić jego miejsca zamieszka-

⁵ Uzasadnienie projektu kodeksu karnego skarbowego z dnia 17 maja 1999 r., Druk sejmowy Nr 1146, Sejmu III kadencji, s. 112.

⁶ H. Skwarczyński, Postępowanie w stosunku do nieobecnych w sprawach karnych skarbowych, *Palestra* 2012, nr 9–10, s. 47, cyt. za: G. Skowronek, Praktyczne zastosowanie postępowania w stosunku do nieobecnych w świetle przepisów kodeksu karnego skarbowego, *Przeгляд Policjny* 2002, nr 2, s. 143.

⁷ Dz. U. z 1969 r., Nr 13, poz. 96 ze zm.

⁸ S. Waltoś, Tryb postępowania karnego w stosunku do nieobecnych, s. 1, <https://www.gov.pl/attachment/acd84929-440a-4c16-9745-235ec4d09620>, cyt. za: Projekt kodeksu postępowania karnego, Warszawa 1968, s. 179.

⁹ Tekst jedn. Dz. U. z 1969 r., Nr 13, poz. 94.

nia lub pobytu w kraju, postępowanie może toczyć się pod jego nieobecność. Sprawcą może być ten kto popełnił przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe, co wynika z literalnego brzmienia omawianego przepisu. Zakres podmiotowy tego postępowania obejmuje oskarżonego (oczywiście również podejrzanego w postępowaniu przygotowawczym) oraz podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej (na podstawie art. 173 § 3 k.k.s.). Ponadto, przepis reguluje odpowiedzialność zarówno osoby narodowości polskiej, obcokrajowca, jak i bezpaństwowca¹⁰.

W procesie złożonym podmiotowo, tryb wobec nieobecnych może zostać zastosowany względem jednego lub kilku oskarżonych, w stosunku do innych postępowanie karne będzie wówczas przebiegać na zasadach ogólnych. Ponadto, względem oskarżonego może zostać wdrożony tryb wobec nieobecnych, a reguły podstawowe znajdą zastosowanie wobec odpowiedzialnego posiłkowo i odwrotnie, w zależności od zaistnienia podstaw stosowania tego trybu w stosunku do każdego z wymienionych uczestników procesu. Możliwa jest także sytuacja, w której postępowanie wobec nieobecnych będzie się toczyć zarówno względem oskarżonego, jak i odpowiedzialnego posiłkowo¹¹.

Ponieważ przepis art. 173 § 1 k.k.s. stanowi o postępowaniu przeciwko sprawcy, przyjąć należy, że dla skorzystania z tego trybu w postępowaniu przygotowawczym niezbędne jest jego przejście z fazy *in rem* w postępowanie *ad personam*. Zatem, postanowienie o przedstawieniu zarzutów, a w przypadku zaistnienia podstaw odpowiedzialności posiłkowej – postanowienie o pociągnięciu do tej odpowiedzialności winno poprzedzać wydanie postanowienia o zastosowaniu trybu w stosunku do nieobecnych¹². Należy dodać, że w związku z tym, iż w omawianym trybie nie wykonuje się czynności, do których wymagana jest obecność podejrzanego, a to przede wszystkim przesłuchania, zdarza się, że organ procesowy nie ma możliwości ustalenia jego pełnych danych osobowych o których mowa w art. 213 § 1 k.p.k., dlatego minimum co należy ustalić to imię, nazwisko, data urodzenia i imiona rodziców. Aczkolwiek autorka spotkała się ze stanowiskiem, w którym sąd dokonał zwrotu sprawy do postępowania przygotowawczego, celem ustalenia pełnych danych osobowych podejrzanego, co w rezultacie zakończyło się wystąpieniem z wnioskiem o międzynarodową pomoc prawną w postępowaniu przygotowawczym. Zatem brak jednolitości w interpretacji przesłanek zastosowania omawianego trybu, może niekiedy prowadzić do powrotu sprawy na etap postępowania przygotowawczego i czasowej nie-

¹⁰ J. Skorupka, Komentarz do wybranych przepisów Kodeksu karnego skarbowego, LEX/el. 2020, teza 6 do art. 173.

¹¹ H. Skwarczyński, Postępowanie..., *op. cit.*, s. 48, cyt. za: T. Grzegorzczak, Kodeks karny skarbowy, Komentarz, Warszawa 2001, s. 534.

¹² J. Kosonoga, Zakres gwarancji procesowych oskarżonego w postępowaniu w stosunku do nieobecnych (rozdział 19 k.k.s.), Prokuratura i Prawo 2002, nr 7–8, s. 93.

możności jej przejścia do fazy postępowania sądowego. Na tym gruncie, brak spójności występuje również pomiędzy sądem I instancji i sądem odwoławczym, albowiem praktyka pokazuje, że część zażaleń na postanowienia w przedmiocie zwrotu sprawy w trybie art. 344a § 1 k.p.k jest uwzględnianych.

Organ procesowy, przed podjęciem decyzji o zastosowaniu postępowania w stosunku do nieobecnego, obowiązany jest ustalić, że sprawca albo rzeczywiście przebywa stale za granicą, a więc jego nieobecność w kraju nie jest przejściowa, albo musi podjąć kroki zmierzające do ustalenia, iż miejsce zamieszkania sprawcy lub jego pobytu w kraju nie jest znane. Ocena istnienia wskazanej przesłanki powinna więc zostać poprzedzona czynnościami dowodowymi. Należy zatem dokonać weryfikacji miejsca zamieszkania czy pobytu oskarżonego, jak również faktu czy przebywa on poza granicami kraju. W praktyce, w postępowaniu przygotowawczym, polega to na analizie danych z dostępnych baz oraz informacji uzyskanych m.in. z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Urzędu Skarbowego, Narodowego Funduszu Zdrowia, Straży Granicznej, Urzędu do Spraw Cudzoziemców. Należy także dokonać sprawdzenia danych uzyskanych w wyżej wskazany sposób, poprzez wysłanie wezwań na wszystkie znane adresy zamieszkania czy pobytu podejrzanego i przeprowadzenie wywiadów policyjnych. Uzasadnione jest także uzyskanie karty karnej podejrzanego, celem weryfikacji czy nie jest on pozbawiony wolności, a także sięgnięcie po akta innych spraw karnych, które toczyły się przeciwko niemu, czy też przesłuchanie świadków. Jeżeli ustalono numer telefonu lub adres e-mail, należy również wykorzystać tę drogę wezwania do stawienia. Dopiero gdy powyższe czynności nie doprowadzą do ustalenia miejsca zamieszkania lub pobytu sprawcy uprawnione jest zastosowanie wobec niego trybu w stosunku do nieobecnego. Przepis art. 173 § 1 k.k.s. daje podstawę do sformułowania tezy, że prowadzenie postępowania w stosunku do nieobecnych jest niedopuszczalne, jeżeli pobyt sprawcy przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego albo podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej za granicą nie ma stałego charakteru¹³. Należy także zauważyć, że fakt dysponowania zagranicznym adresem zamieszkania podejrzanego, przebywającego tam na stałe, nie stanowi przeszkody w zastosowaniu wobec niego omawianego trybu, albowiem wymóg braku wiedzy organu postępowania o miejscu zamieszkania czy pobytu podejrzanego odnosi się jedynie do terytorium Polski. Dla przykładu, w analizowanym orzecznictwie za brak spełnienia kryterium ustalenia przesłanki pozytywnej zastosowania postępowania w stosunku do nieobecnych uznano: sam fakt nieodbierania korespondencji przez oskarżonego, niestawienie na wezwania organu, przy ustaleniu np. przy pomocy wywiadu

¹³ L. Wilk, J. Zagrodnik, Kodeks karny skarbowy, Komentarz, wyd. 5, rok 2020, Legalis, teza 2 do art. 173.

policyjnego, że oskarżony zamieszkuje pod konkretnym adresem¹⁴, wysłanie pisma w miejsce, gdzie oskarżony nie mieszka, bowiem sprzedał nieruchomości i brak wywiadu policyjnego pod drugim adresem dostępnym w aktach¹⁵.

3. Przesłanki negatywne zastosowania postępowania w stosunku do nieobecnych (art. 173 § 2 k.k.s.)

W świetle art. 173 § 2 k.k.s. postępowania w stosunku do nieobecnych nie stosuje się, jeżeli wina sprawcy lub okoliczności popełnienia czynu zabronionego budzą wątpliwości, oskarżony o przestępstwo skarbowe ukrył się po wniesieniu do sądu aktu oskarżenia, a także wówczas, gdy w toku postępowania przed sądem ustalono jego miejsce zamieszkania lub pobytu w kraju. Postępowanie w stosunku do nieobecnych może więc zostać zastosowane jedynie wtedy, gdy wina sprawcy oraz okoliczności czynu nie budzą wątpliwości. Dodać należy, że chodzi tu o każdą wątpliwość, jakąkolwiek niejasność¹⁶. Gdy dowody zgromadzone w stadium postępowania przygotowawczego nie pozwalają na pełną i jednoznaczną ocenę popełnionego przestępstwa (wykroczenia) skarbowego oraz jego sprawcy, a zatem nie dają możliwości realizacji zasady prawdy, postępowanie w stosunku do nieobecnych jest wyłączone. Wówczas uzasadnione będzie umorzenie lub zawieszenie postępowania¹⁷. Organ postępowania, który decyduje się na zastosowanie tego trybu, musi nabrać przekonania, że mimo braku danej strony okoliczności sprawy (przebieg zdarzenia, osoba sprawcy, itd.) zostały w pełni wyjaśnione, nie budzą wątpliwości i z materiału dowodowego wina oskarżonego rysuje się jako oczywista. Mówiąc inaczej, przy istnieniu wątpliwości w tej materii proces nie może być prowadzony w trybie w stosunku do nieobecnego, dopóki nie zostaną one rozwiane¹⁸. Trzeba oczywiście również pamiętać, iż brak wątpliwości dotyczyć winien wszystkich znamion rozważanego w danej sprawie czynu, zarówno przedmiotowych, jak i podmiotowych. Jeśli wątpliwości mają charakter nieusuwalny, pomimo wykorzystania dostępnych możliwości dowodowych, należy postępowanie umorzyć (zgodnie z art. 5 § 2

¹⁴ Wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach, VI Wydział Karny Odwoławczy z dnia 11 kwietnia 2017 r., sygn. VI Ka 228/17, Legalis orzeczenie numer 2034237; wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi, V Wydział Karny Odwoławczy z dnia 4 listopada 2016 r., sygn. V Kz 862/16, Legalis numer 2071082; wyrok Sądu Okręgowego w Toruniu, IX Wydział Karny Odwoławczy z dnia 13 października 2016 r., sygn. IX Ka 505/16 Legalis numer 2020392.

¹⁵ Wyrok Sądu Okręgowego w Elblągu, VI Wydział Karny Odwoławczy z dnia 26 lutego 2015 r., sygn. VI Ka 32/15, LEX nr 1830083.

¹⁶ J. Skorupka, Komentarz..., *op. cit.*

¹⁷ P. Kardas, G. Łabuda, T. Razowski, Kodeks karny skarbowy, Komentarz, wyd. III, WKP 2017, teza 3 do art. 173.

¹⁸ Postanowienie Sądu Okręgowego w Częstochowie, VII Wydział Karny Odwoławczy z dnia 23 stycznia 2014 r., sygn. VII Kz 21/14.

k.p.k.). Zdarza się, iż w przestępczości gospodarczej występują tzw. „słupy” – tj. osoby wykorzystywane instrumentalnie w działalności przestępczej, nieświadome swojej roli, dlatego też, przy braku możliwości odebrania wyjaśnień od podejrzanego, przed podjęciem decyzji kończącej postępowanie przygotowawcze, należy szczególnie wnikliwie ocenić zebrany materiał dowodowy. Postępowanie w stosunku do nieobecnych wobec podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej może mieć miejsce w przypadku braku wątpliwości co do istnienia podstaw tej odpowiedzialności¹⁹. Instytucja odpowiedzialności posiłkowej nie jest oparta na zasadzie winy w rozumieniu karnoprawnym. Na podstawie art. 173 § 3 k.k.s. regulacje dotyczące warunków pozytywnych i negatywnych tego trybu znajdują zastosowanie do podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej. Odpowiednie ich stosowanie oznacza możliwość objęcia trybem wobec nieobecnych podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej jedynie, gdy czyn ma charakter przestępstwa skarbowego. Do wykroczeń skarbowych nie stosuje się bowiem instytucji odpowiedzialności posiłkowej (art. 53 § 40 k.k.s.). Przesłanek wskazanych w przepisie art. 173 § 2 pkt 1 k.k.s., nie można odnieść wprost do podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności. Wina sprawcy czynu oraz okoliczności jego popełnienia mają znaczenie dla przypisania sprawstwa osobie objętej aktem oskarżenia co do czynu, w związku z tym może dojść do pociągnięcia określonego podmiotu do odpowiedzialności posiłkowej. Elementy ujęte w art. 173 § 2 pkt 1 k.k.s. odnoszą się do oskarżonego, a jedynie pośrednio decydują o odpowiedzialności posiłkowej w tym znaczeniu, że przesądzenie warunków odpowiedzialności karnej oskarżonego i jego skazanie na karę grzywny lub orzeczenie środka karnego równowartości pieniężnej przedmiotu otwiera drogę dla nałożenia tej odpowiedzialności. Na uwagę zasługuje pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w uzasadnieniu wyroku z dnia 21 września 1989 r., w którym podniesiono odnośnie do postępowania w stosunku do nieobecnych, że „należy pamiętać, iż z racji nieuczestnictwa w nim oskarżonego i w konsekwencji braku jego wyjaśnień potwierdzających lub podważających stawiane mu zarzuty, istnieje wymaganie szczególnie starannego przeprowadzenia tego postępowania, tak by nie uchybić żadnym nakazom proceduralnym, zwłaszcza tym natury gwarancyjnej, a skazanie oprzeć na dowodach absolutnie jednoznacznie świadczących o winie oskarżonego, tj. takich, które nie dałyby się podważyć bez względu na treść wyjaśnień, jakie oskarżony mógłby złożyć gdyby był obecny. Jeżeli wymowa dowodów, na których opiera się oskarżenie, nie jest jednoznaczna a sposób ich oceny i – w konsekwencji – rodzaj ustaleń faktycznych zależy od wyjaśnień oskarżonego, to powstaje w ogóle

¹⁹ H. Skwarczyński, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 48, cyt. za: T. Grzegorzczak, *Kodeks karny skarbowy, Komentarz*, Warszawa 2001, s. 652.

przeszkoda do orzekania co do istoty sprawy w trybie postępowania w stosunku do nieobecnych²⁰. Analizowany warunek jest podyktowany względami gwarancyjnymi i wiąże się ściśle z tym, że do rozstrzygnięcia kwestii odpowiedzialności karnej lub odpowiedzialności posiłkowej w postępowaniu w stosunku do nieobecnych dochodzi mimo nieobecności strony biernej²¹. Art. 173 § 2 pkt 2 k.k.s. różnicuje negatywne warunki trybu wobec nieobecnych w zależności od tego, czy czyn zabroniony stanowi przestępstwo, czy wykroczenie skarbowe. W sprawie o wykroczenie skarbowe postępowanie wobec nieobecnych ze względu na charakter tych czynów może toczyć się także gdy oskarżony ukrył się po wniesieniu do sądu aktu oskarżenia, jak i wówczas, gdy w toku postępowania przed sądem ustalono jego miejsce zamieszkania lub pobytu w kraju²². Pogląd odmienny prezentuje Tomasz Razowski podając, że prowadzenie postępowania w trybie przeciwko nieobecnym, mimo ustalenia miejsca zamieszkania lub pobytu sprawcy wykroczenia skarbowego jest sprzeczne z założeniami tego postępowania szczególnego²³. Ukrycie się oskarżonego po wniesieniu do sądu aktu oskarżenia oraz ustalenie jego miejsca zamieszkania lub pobytu w Polsce w toku postępowania sądowego, powoduje konieczność rezygnacji z dalszego procedowania w tym trybie²⁴. Ustalenie miejsca zamieszkania oskarżonego po wniesieniu do sądu aktu oskarżenia dezaktualizuje możliwość dalszego rozpoznawania sprawy w trybie postępowania w stosunku do nieobecnych, nie jest jednak samo w sobie powodem zwrotu sprawy celem uzupełnienia braków postępowania przygotowawczego w postaci wykonania z oskarżonym czynności, które z racji jego nieobecności nie zostały wykonane. Innymi słowy, nie jest to okoliczność skutkująca „zawróceniem” biegu postępowania z etapu sądowego do przygotowawczego. Analogiczną argumentację można wyprowadzić z treści przepisu art. 177 k.k.s., zgodnie z którym w razie osobistego zgłoszenia się skazanego do dyspozycji sądu już po wydaniu wyroku i złożenia przez niego stosownego wniosku wyznacza się rozprawę, a wydany w I instancji wyrok traci moc z chwilą stawienia się na niej skazanego. Sprawa zatem nie wraca do etapu postępowania przygotowawczego, które było legalnie prowadzone w trybie postępowania w stosunku do nieobecnych, ale jest rozpoznawana ponownie w postępowaniu sądowym²⁵.

²⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 września 1989 r., sygn. WRN 26/89, OSNKW 1991, nr 1–3, poz. 10.

²¹ L. Wilk, J. Zagrodnik, Kodeks..., *op. cit.*, teza 4 do art. 173.

²² Ustawa z dnia 28 lipca 2005 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 178, poz. 1478 i 1479, art. 1 pkt 132.

²³ P. Kardas, G. Łabuda, T. Razowski, Kodeks..., *op. cit.*, teza 5 do art. 173.

²⁴ T. Grzegorzczak, Kodeks karny skarbowy, Komentarz, LEX 2009, teza 7 do art. 173.

²⁵ Postanowienie Sądu Okręgowego w Łodzi, V Wydział Karny Odwoławczy z dnia 16 maja 2014 r., sygn. V Kz 390/14, LEX nr 1887675.

4. Następstwa zastosowania postępowania w stosunku do nieobecnych wbrew wymogom określonym w art. 173 k.k.s.

Konsekwencją zastosowania postępowania w stosunku do nieobecnych, wbrew przepisom art. 173 k.k.s. może stanowić zwrot sprawy do postępowania przygotowawczego w trybie art. 344 a § 1 k.p.k., uniewinnienie oskarżonego lub uchylenie wyroku sądu I instancji w postępowaniu odwoławczym i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Zdarzyło się kilkakrotnie, że w swojej praktyce autorka nie zatwierdziła postanowienia o zastosowaniu postępowania w stosunku do nieobecnych, odsyłając akta do urzędu skarbowego, celem wykonania dodatkowych czynności, zmierzających do ustalenia miejsca zamieszkania sprawcy lub uzupełnienia materiału dowodowego. Właściwym bowiem postępowaniem przy braku spełnienia przesłanek zastosowania omawianego trybu jest umorzenie, czy też zawieszenie postępowania, celem uzyskania międzynarodowej pomocy prawnej bądź poszukiwań podejrzanego. W przeciwnym razie, sąd będzie uprawniony do zwrotu sprawy do postępowania przygotowawczego w trybie art. 344a § 1 k.p.k., celem uzupełnienia materiału dowodowego lub ustaleń dotyczących osoby oskarżonego albo też, gdy pozwoli na to materiał dowodowy, do wydania wyroku uniewinniającego. Należy zwrócić uwagę na postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 stycznia 2019 roku, w którym wskazał, że rozpoznanie sprawy o przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe w stosunku do nieobecnych, mimo że wina lub okoliczności popełnienia czynu budziły wątpliwości, stanowi naruszenie przepisu art. 173 § 2 pkt 2 k.p.k., które w związku z potrzebą pełnego merytorycznego rozpoznania sprawy na zasadach ogólnych, przy zapewnieniu oskarżonemu możliwości udziału w postępowaniu dowodowym, spowodowało przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ze względu na konieczność przeprowadzenia przewodu sądowego na nowo w całości przed sądem pierwszej instancji²⁶. Konieczność przeprowadzenia na nowo przewodu w całości nie odnosi się wyłącznie do potrzeby powtórzenia dowodów. Może też dotyczyć samego przebiegu postępowania sądowego, gdy z uwagi na naruszenie przepisów procesowych, np. niedochowania gwarancji procesowych odnoszących się do udziału stron i ich przedstawicieli, należy powtórzyć go w całości²⁷. Ewentualna skala stwierdzonych naruszeń w postępowaniu w stosunku do nieobecnych umożliwia także wyjście poza granice postawionych zarzutów apelacyjnych, a to z uwagi na rażącą niesprawiedliwość orzeczenia, o której mowa w art. 440 k.p.k. Niesprawiedliwość orzeczenia odnosi się nie tylko do „materialnej” nie-

²⁶ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2019 r., sygn. III KS 34/18, OSNKW 2019, nr 3, poz. 17.

²⁷ D. Ś w i e c k i, Kodeks postępowania karnego, Komentarz, Lex/el. 2018, teza 21 do art. 437.

sprawiedliwości (obraza prawa materialnego), ale także do „procesowej” niesprawiedliwości (obraza przepisów postępowania), z powodu której doszło do rażących uchybień naruszających reguły rzetelnego procesu²⁸. Istotne braki postępowania, których usunięcie wymaga przekazania sprawy do uzupełnienia postępowania przygotowawczego, to również braki w zakresie realizacji uprawnień procesowych stron. Skoro braki postępowania przygotowawczego, które uzasadniają zwrot sprawy do uzupełnienia, mają być istotne, to sformułowanie to musi się odnosić także do podstawowych wartości realizowanych w śledztwie albo dochodzeniu, a taką jest niewątpliwie przestrzeganie gwarancji praw stron²⁹. Jeśli po zastosowaniu postępowania w stosunku do nieobecnych dojdzie do ustalenia przesłanki negatywnej, nie ma potrzeby wydania postanowienia o zmianie trybu postępowania na zwyczajny. Taki wniosek wynika z faktu, że wydanie postanowienia jest wymagane jedynie w związku z zastosowaniem tego trybu³⁰. Pogląd odmienny prezentuje Tomasz Razowski, uważając, że każda zmiana trybu postępowania wymaga wydania stosownego postanowienia³¹. Wydaje się, że spór ten ma jedynie teoretyczne znaczenie, bowiem w praktyce organ procesowy podejmie odpowiednie czynności dowodowe, zmierzające do zakończenia postępowania, w następstwie przeprowadzenia których – prokurator skieruje akt oskarżenia, umorzy lub zawiesi śledztwo.

5. Przebieg postępowania

W literaturze słusznie podkreśla się, że istota postępowania w stosunku do nieobecnych sprowadza się do modyfikacji zwykłego porządku procesowego ze względu na nieobecność oskarżonego lub podmiotu odpowiedzialnego posiłkowo i redukcji tych czynności procesowych, których nie można wykonać z powodu ich absencji (art. 174 k.k.s.)³².

Przebieg postępowania w stosunku do nieobecnych rozpoczyna się od wydania postanowienia w tym przedmiocie (art. 175 § 1 k.k.s.), która to czynność jest fakultatywna, a w praktyce winna zostać podjęta z uwagi na względy celowości³³. Na etapie postępowania przygotowawczego, jeśli dochodzenie nie jest nadzorowane przez prokuratora, organ prowadzący obowiązany jest przesłać prokuratorowi akta główne wraz z postanowieniem celem jego za-

²⁸ Wyrok Sądu Okręgowego w Częstochowie, VII Wydział Karny Odwoławczy z dnia 4 grudnia 2018 r., sygn. VII Ka 976/18, LEX nr 2613415.

²⁹ R. Olszewski, Ujawnienie przez sąd i usuwanie istotnych braków dochodzenia lub śledztwa w polskim procesie karnym, Łódź 2007, s. 161–163.

³⁰ L. Wilk, J. Zagrodnik, Kodeks..., *op. cit.* teza 7 do art. 173.

³¹ P. Kardas, G. Łabuda, T. Razowski, Kodeks..., *op. cit.*, teza 1 do art. 175.

³² J. Kosonoga, Zakres..., *op. cit.*

³³ Z. Siwik, Postępowanie w stosunku do nieobecnych w sprawach karnych skarbowych, *Palestra* 2022, nr 11–12, (251–252), 51–54, s. 1.

twierdzenia. Prokurator zatwierdza postanowienie, jeżeli analiza materiału dowodowego pozwala na przyjęcie spełnienia przesłanek pozytywnych i braku przesłanek negatywnych. W przypadku zatwierdzenia postanowienia, przy braku innych ku temu warunków, postępowanie nie zostaje objęte nadzorem prokuratora, w następstwie czego organ samodzielnie kieruje do sądu akt oskarżenia. Powinność wydania postanowienia dotyczy każdego organu prowadzącego postępowanie, a zatem również sądu orzekającego³⁴. Także wobec nieobecnego podmiotu, który ma być odpowiedzialny posiłkowo, wydaje się postanowienie o pociągnięciu do odpowiedzialności posiłkowej, włączając je do akt sprawy (art. 124 § 1 k.k.s.). Z oczywistych względów nie ma możliwości poinformowania podejrzanego i pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej o wydaniu takiego postanowienia. Postanowienie o zastosowaniu postępowania w stosunku do nieobecnych nie podlega zaskarżeniu. Zgodzić się należy z wyrokiem Sądu Okręgowego w Rzeszowie, II Wydział Karny z dnia 13 marca 2018 r., sygn. II Ka 591/17, iż w sytuacji zatwierdzenia postanowienia o zastosowaniu postępowania w stosunku do nieobecnych, sprawa nie zostaje automatycznie objęta nadzorem prokuratora, bowiem tej sytuacji nie należy zrównywać z sytuacją przedłużenia dochodzenia³⁵. Zdaniem tegoż sądu, czynność zatwierdzenia postanowienia o zastosowaniu postępowania w stosunku do nieobecnych, przewidziana *ex lege* do wyłącznej kompetencji prokuratora, ma znaczenie podobne jak sytuacje określone w art. 122 § 2 zd. 1 k.k.s. co do których Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 28 stycznia 2016 r., o sygn. I KZP 13/15 wypowiedział się, iż sam fakt, że prokurator w związku z dokonywaniem na wniosek finansowego organu postępowania przygotowawczego czynności procesowych wskazanych w art. 122 § 2 zd 1 k.k.s., ale nieobjętych działaniem zdania drugiego tego przepisu, został powiadomiony o prowadzeniu dochodzenia i w związku z tym zapoznał się z jego materiałami, nie powoduje zaistnienia nadzoru tego organu nad dochodzeniem, jeżeli prokurator nie zdecydował o przejęciu sprawy do własnego prowadzenia, stosownie do art. 122 § 3 i art. 151 c § 2 zd 1 *in fine* k.k.s. W omawianej sytuacji prokurator, oceniając zasadność postanowienia o zastosowania trybu postępowania w stosunku do nieobecnych musi stwierdzić, czy spełnione są przesłanki pozytywne i nie występują okoliczności wyłączające ten tryb. Ingerencja prokuratora nie sięga tak daleko, jak w sytuacji podejmowania decyzji o przedłużeniu dochodzenia. Dlatego też w sprawach, w których prokurator rozpo-

³⁴ Wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach, Wydział VI Karny Odwoławczy z dnia 30 maja 2014 r., sygn. VI Ka 184/14, LEX nr 1891258.

³⁵ W uchwale Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2016 r. o sygn. I KZP 13/15, stwierdzono, że przedłużenie przez właściwego prokuratora, na podstawie art. 153 § 1 zdanie trzecie k.k.s., na okres powyżej 6 miesięcy, dochodzenia w sprawie o przestępstwo skarbowe, prowadzonego przez finansowy organ postępowania przygotowawczego i nadzorowanego przez organ nadrzędny nad tym organem, oznacza objęcie przez prokuratora nadzorem tego dochodzenia.

znał wniosek finansowego organu postępowania przygotowawczego o zatwierdzenie postanowienia o zastosowaniu trybu wobec nieobecnych, nie obliguje go to do objęcia nadzorem dochodzenia prowadzonego przez finansowy organ postępowania. Nie jest przekonujący argument za przyjęciem poglądu o objęciu w tej sytuacji procesowej dochodzenia nadzorem prokuratora, iż przez zatwierdzenie postanowienia wydanego w trybie art. 175 § 1 k.k.s. musi zapoznać się z aktami sprawy, gdyż niewątpliwie również każda z decyzji wпадkowych wskazanych w art. 122 § 2 zd 1 k.k.s. takiego zapoznania się wymaga. Okoliczność, iż zatwierdzenie postanowienia prowadzi do obligatoryjnej obrony nie zrównuje tej sytuacji z tą określoną w art. 151 c § 2 k.k.s. Ustawodawca wyraźnie wskazał, że nadzór prokuratora nad postępowaniem karnoskarbowym jest obowiązkowy w przypadku stwierdzenia okoliczności wymagających obrony obligatoryjnej z art. 79 § 1 k.p.k., zaś art. 79 § 1 k.p.k. nie obejmuje sytuacji określonej w art. 176 § 1 k.k.s. Natomiast odnośnie do znaczenia decyzji o zatwierdzeniu albo braku zatwierdzenia postanowienia o zastosowaniu trybu postępowania w stosunku do nieobecnych, wskazać należy, że dotyczy ona zasadności określonego trybu postępowania, ale nie warunkuje jego dalszego bytu w tym znaczeniu, jakie niesie za sobą decyzja o przedłużeniu bądź nieprzedłużeniu dochodzenia. Jeśli bowiem prokurator zatwierdzi postanowienie wydane w trybie art. 175 § 1 k.k.s., to konsekwencje są takie, że w dalszym postępowaniu prowadzonym w trybie w stosunku do nieobecnych, nie stosuje się przepisów, których stosowanie wymaga obecności oskarżonego lub podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej, natomiast jeśli prokurator nie zatwierdzi postanowienia, to w dalszym toku postępowania w pełni należy stosować ogólne jego normy bez odstępstw przewidzianych w art. 174 k.k.s., decyzja nie oznacza zaś konieczności zakończenia postępowania³⁶. Odmienne orzekł Sąd Okręgowy w Jeleniej Górze – VI Wydział Karny Odwoławczy w wyroku z dnia 6 lutego 2018 r. o sygn. VI Ka 573/17 stwierdzając, iż gdy prokurator zatwierdza postanowienie o zastosowaniu postępowania w stosunku do nieobecnych, stanowi to czynność nadzorcą, w konsekwencji powodującą, iż do prokuratora należy wniesieniu aktu oskarżenia do sądu³⁷. Przechodząc do analizy art. 176 k.k.s. wskazać na wstępie należy, że rozszerza zakres obligatoryjnej obrony określonej przez Kodeks postępowania karnego. W momencie wydania decyzji o zastosowaniu postępowania w stosunku do nieobecnych, aktualizuje się obowiązek wyznaczenia obrońcy podejrzanemu/oskarżonemu lub pełnomocnika podmiotowi pociągniętemu do odpowiedzialności posiłkowej. Dlatego też, w postępowaniu przygotowawczym, wraz z zatwierdzeniem postanowienia w przedmiocie po-

³⁶ Wyrok Sądu Okręgowego w Rzeszowie, II Wydział Karny z dnia 13 marca 2018 r., sygn. II Ka 591/17, LEX nr 2479353.

³⁷ Wyrok Sądu Okręgowego w Jeleniej Górze, VI Wydział Karny Odwoławczy w wyroku z dnia 6 lutego 2018 r., sygn. VI Ka 573/17, LEX nr 2463502.

stępowania w stosunku do nieobecnych, prokurator kieruje wnioskiem do prezesa sądu o ustanowienie podejrzanemu obrońcy. Zgodnie bowiem z art. 176 § 1 k.k.s. prezes lub referendarz sądowy sądu właściwego do rozpoznania sprawy wyznacza nieobecnemu oskarżonemu obrońcę z urzędu. Udział obrońcy jest obowiązkowy także w postępowaniu odwoławczym. Ten przepis znajduje odpowiednie zastosowanie do podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej. Gdy nie posiada on pełnomocnika, wyznaczenie dla niego adwokata lub radcy prawnego jest równoznaczne z udzieleniem pełnomocnictwa (§ 2). Obrońcą lub pełnomocnikiem z urzędu może wyznaczyć ponadto przewodniczący wydziału, przewodniczący składu orzekającego lub upoważniony sędzia – na podstawie art. 93 § 2 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. Obrona obowiązkowa, o której mowa odnosi się zarówno do spraw o przestępstwa skarbowe, jak i wykroczenia skarbowe. Z uwagi na fakt, że odpowiedzialność posiłkowa dotyczy jedynie przestępstw skarbowych, oczywiste jest, że pełnomocnik ustanawiany jest jedynie w tym postępowaniu. Tylko na marginesie wypada przypomnieć, że obrońcą i pełnomocnikiem w postępowaniu w stosunku do nieobecnych może być obecnie zarówno adwokat, jak i radca prawny (art. 82 k.p.k. i 88 § 1 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s., 123 § 1 k.k.s.). Zgodnie z art. 450 § 1 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. obrońca i pełnomocnik obowiązkowo biorą udział również w postępowaniu po wniesieniu środka odwoławczego. Biorąc pod uwagę obowiązkowy charakter udziału obrońcy w postępowaniu w stosunku do nieobecnych należy przyjąć, że uchybienie procesowe polegające na jego niewyznaczeniu w postępowaniu sądowym wymaga oceny przez przyzmat bezwzględnej przyczyny odwoławczej przewidzianej w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. Nie wydaje się możliwe analogiczne kwalifikowanie, jako bezwzględnej przyczyny odwoławczej, prowadzenia postępowania sądowego w stosunku do nieobecnego podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej bez pełnomocnika. Należy przyjąć, że uchybienie takie wymaga kwalifikacji w kategorii obrazy przepisów prawa procesowego, która miała wpływ na treść orzeczenia (art. 438 pkt 2 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.)³⁸. Umocowanie do działania dla obrońcy lub pełnomocnika wygasa *ex lege* wraz ze zmianą trybu postępowania na zwyczajny³⁹. Obrońca oskarżonego jest zobowiązany do uczestnictwa nie tylko w rozprawie odwoławczej, ale w całym postępowaniu, zainicjowanym wniesieniem środka odwoławczego od wyroku zapadłego w postępowaniu w stosunku do nieobecnych (art. 176 § 1 zd. 2 w zw. z § 2 k.k.s. oraz z art. 450 § 1 k.p.k.). Należy także podkreślić, że z uwagi na absencję oskarżonego i fakt, że nie może on samodzielnie bronić swoich praw, zdaniem autorki konieczna jest wzmożona aktywność obrońcy i pełnomocnika w postę-

³⁸ L. Wilk, J. Zagrodnik, Kodeks..., *op. cit.*, teza 4 do art. 176.

³⁹ L. Wilk, J. Zagrodnik, Kodeks..., *op. cit.*, teza 5 do art. 176.

powaniu, a to przede wszystkim zapoznanie się z materiałem dowodowym i czynny udział w całym postępowaniu. Podmiotami profesjonalnymi winni być wyznaczeni z urzędu adwokaci i radcowie prawni, którzy w swojej praktyce specjalizują się w przestępczości karnej skarbowej, tak aby zapewnić jak najlepszą reprezentację interesów nieobecnego. Listy podmiotów profesjonalnych powinny więc w miarę możliwości zawierać wskazanie ich specjalizacji.

6. *Quasi-sprzeciw skazanego*

Przepis art. 177 k.k.s. nakłada obowiązek doręczenia prawomocnego wyroku skazanemu, który zgłosił się do dyspozycji sądu lub w razie jego ujęcia. Skazany, w terminie zawitym 14 dni od doręczenia wyroku, jest uprawniony do złożenia pisemnego wniosku o wyznaczenie rozprawy, na skutek czego sąd, którego wyrok uprawomocnił się wyznacza rozprawę, a wydane w tej instancji orzeczenie traci moc w momencie stawiennictwa skazanego. Oceniając przedmiotowy wniosek przez pryzmat skutków, jakie wywołuje jego wniesienie, można stwierdzić, że należy on do kategorii *quasi-sprzeciwów*⁴⁰. Wskazany środek przysługuje skazanemu po uprawomocnieniu się wyroku, zatem jeśli do zgłoszenia się lub ujęcia oskarżonego dojdzie po zapadnięciu wyroku, ale przed jego uprawomocnieniem, stronie przysługuje apelacja. Natomiast pojawienie się oskarżonego (podejrzanego) na wcześniejszym etapie procesu – przed wydaniem wyroku – skutkuje zmianą trybu postępowania w stosunku do nieobecnych na postępowanie zwyczajne⁴¹. Skazany, w omawianym wniosku nie ma obowiązku podnoszenia jakichkolwiek zarzutów wydanemu wyrokowi, winien on jedynie odpowiadać ogólnym wymaganiom stawianym pismom procesowym (art. 119 § 1 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.). Z uwagi na fakt, że 14-dniowy termin do jego złożenia jest terminem zawitym, wiążą się z tym następstwa w postaci możliwości jego przywrócenia i wtrzymania wykonalności orzeczenia (art. 126 k.p.k., art. 127 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.). Wyrok traci moc nie w momencie złożenia wniosku, ale z chwilą osobistego stawiennictwa oskarżonego na rozprawę. Moc traci jedynie wyrok zapadły w instancji, w której uzyskał cechę prawomocności – a więc w I bądź w II instancji (gdy wniesiono apelację)⁴². Ponadto, wniosek o wyznaczenie rozprawy nie jest środkiem odwoławczym, a zatem jego wniesienie nie powoduje skutku obowiązywania zakazu *reformationis in peius*⁴³. Jednakże, jeżeli w wyniku stawiennictwa na rozprawę skazanego moc utracił wyrok sądu

⁴⁰ L. Wilk, J. Zagrodnik, Kodeks..., *op. cit.*, teza 1 do art. 177.

⁴¹ P. Kardas, G. Łabuda, T. Razoński, Kodeks..., *op. cit.*, teza 5 do art. 173.

⁴² H. Skwarczyński, Postępowanie..., *op. cit.*, s. 48, cyt. za: T. Grzegorzcyk, Kodeks karny skarbowy, Komentarz, Warszawa 2001, s. 540.

⁴³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 października 2015 r., sygn. II K 124/15, LEX nr 1918813.

II instancji, a kontrolę instancyjną wywołała apelacja wniesiona na korzyść oskarżonego, ochrona wynikająca z wyżej wskazanego zakazu obowiązuje. W przypadku, gdy utracił moc wyrok sądu I instancji, zakaz ten nie chroni oskarżonego, a postępowanie toczy się od nowa. Oczywistym jest, że od orzeczenia sądu *meriti* stronom przysługują zwyczajne środki zaskarżenia: apelacja i zażalenie, a wyrok prawomocny można również wzruszyć w drodze nadzwyczajnych środków zaskarżenia w postaci kasacji i wniosku o wznowienie postępowania. Wyrok sądu odwoławczego może również podlegać zaskarżeniu skargą uregulowaną w rozdziale 55 a k.p.k. W ocenie autorki brak omawianego wniosku – *quasi-sprzeciwu*, powodowałby zachwianie równowagi pomiędzy koniecznością reakcji na przestępstwo skarbowe, a prawem do obrony oskarżonego. Rozwiązanie to – obok obligatoryjnej obrony – powoduje, iż instytucja ta nie jest wdrażana z pokrzywdzeniem strony bierniej.

7. „Alternatywa” dla postępowania w stosunku do nieobecnych

Zgodnie z art. 173§ 1 k.k.s., skorzystanie z postępowania w stosunku do nieobecnych jest fakultatywne. Oznacza to, że organ procesowy – prokurator lub sąd nie są zobligowani do wyboru przedmiotowego trybu, nawet przy spełnieniu wszystkich warunków jego zastosowania. Istnieje bowiem możliwość zawieszenia postępowania – zgodnie z art. 22 § 1 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. – gdy zachodzi długotrwała przeszkoda uniemożliwiająca prowadzenie postępowania, w szczególności gdy nie można ująć oskarżonego. Po wydaniu postanowienia o zawieszeniu śledztwa (dochodzenia), zarządza się poszukiwania podejrzanego lub sporządza wniosek o międzynarodową pomoc prawną, w tym europejski nakaz dochodzeniowy, w celu m.in. wykonania czynności z podejrzanym obcokrajowcem. Jednakże, w zależności od sytuacji, podczas zawieszenia postępowania, w ekstremalnych przypadkach może nawet dojść do przedawnienia karalności czynu. Nie ma również gwarancji, że organ zagraniczny zdoła przeprowadzić czynności dowodowe z podejrzanym, który np. może zmieniać kraje, w których zamieszkuje lub przebywa. Procedura związana z międzynarodową pomocą prawną jest nadto procesem długotrwałym oraz wymaga zaangażowania zarówno jednostki prokuratury nadzorującej postępowanie, prokuratury nadrzędnej, jak i organów władz innego państwa. Ponadto, postępowanie zawieszone, do momentu jego zakończenia, pozostaje pod nadzorem prokuratora. Zatem z tej perspektywy, przewidziana w Kodeksie karnym skarbowym instytucja, zgodnie z którą postępowanie może toczyć się bez obecności oskarżonego, jawi się jako atrakcyjne rozwiązanie. Oczywiście poza zawieszeniem postępowania, w przypadku istnienia nieusuwalnych wątpliwości pomimo zebrania całości materiału dowodowego – postępowanie należy umorzyć – jednak w tym przypadku nie powinno w ogóle być rozważane zastosowanie postę-

powania w stosunku do nieobecnych. W postępowaniu karnym, w wypadkach, w których w postępowaniu karnym skarbowym istnieje możliwość zastosowania postępowania w stosunku do nieobecnych, najczęściej dochodzi do zawieszenia postępowania. Tak więc, w praktyce, przy spełnieniu warunków trybu postępowania w stosunku do nieobecnych, nie rozważa się zawieszenia postępowania. Zatem, w ocenie autorki, zawieszenie postępowania nie jest alternatywą dla omawianego trybu, bowiem stosuje się je w wypadku braku możliwości zastosowania postępowania dla nieobecnych.

8. Konstytucyjność przepisów o postępowaniu w stosunku do nieobecnych

Podnosi się, że w przedmiotowym postępowaniu dochodzi do ograniczenia gwarancji procesowych oskarżonego. Chodzi przede wszystkim o prawo do posiadania odpowiedniego czasu i możliwości przygotowania obrony. Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 9 lipca 2002 roku sygn. P 4/01 orzekł, że artykuły 173–177 ustawy z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz. U. Nr 83, poz. 930; z 2000 r., Nr 60, poz. 703 i Nr 62, poz. 717; z 2001 r., Nr 11, poz. 82 i Nr 106, poz. 1149 oraz z 2002 r., Nr 41, poz. 365, Nr 74, poz. 676 i Nr 89, poz. 804) są zgodne z art. 42 ust. 2 i art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz z art. 6 ust. 1 i ust. 3 lit. a–d Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzonej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284; z 1995 r., Nr 36, poz. 175, 176 i 177; z 1998 r., Nr 147, poz. 962) i z art. 14 ust. 1 i ust. 3 lit. a, b, d, e Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167). W uzasadnieniu powyższego wyroku Trybunał Konstytucyjny wskazał, że prawo do sądu znajduje potwierdzenie w wiążących Polskę umowach międzynarodowych oraz w art. 45 Konstytucji. Dodał, że jedną z zasad postępowania karnego jest zasada legalizmu rozumiana jako obowiązek ścigania przestępstw. Tryb postępowania wobec nieobecnych wprowadzony przepisami k.k.s. jest logiczną konsekwencją obowiązywania w polskiej procedurze karnej zasady legalizmu. Trybunał Konstytucyjny dostrzegł w postępowaniu dla nieobecnych pewne ograniczenia zasad postępowania karnego. Ograniczenia te mają jednak charakter czasowy i są uzależnione od woli sprawcy, który w momencie poddania się ocenie wymiaru sprawiedliwości uzyskuje możliwość powtórzenia procesu karnego skarbowego na zasadach ogólnych. Wskazał, że pewne ograniczenia występują również w innych przypadkach, jak np. poszukiwania listem gończym. Ustawodawca mając świadomość pewnej „niekompletności” prawa do obrony – spowodowanej wyjątkowym charakterem postępowania *in absentia* – obwarował to postę-

powanie ścisłymi proceduralnymi warunkami. Spełnienie tych warunków stwarza należyłą gwarancję zachowania tej części prawa do obrony, która jest możliwa do urzeczywistnienia w wyjątkowej sytuacji nieobecności oskarżonego. Sytuacja ta zaś może w każdym czasie, zależnym tylko od samego oskarżonego, ulec zmianie, a wówczas pełne prawo do obrony gwarantowane mu przez procedurę karną skarbową zostaje w pełni urzeczywistnione⁴⁴.

9. Wnioski

Mając na uwadze fakt, że postępowanie w stosunku do nieobecnych jest zgodne z Konstytucją, albowiem do przesłanek jego zastosowania należą niebudzące wątpliwości okoliczności zdarzenia i wina sprawcy, w trakcie postępowania jego interesy są obligatoryjnie zabezpieczane przez podmiot profesjonalny, skazanemu służy *quasi*-sprzeciw, a z drugiej strony instytucja umożliwia przeprowadzenie i zakończenie procesu karnego bez zbędnej zwłoki, w tym orzeczenie przepadku, autorka uważa, że tryb postępowania w stosunku do nieobecnych winien pozostać w Kodeksie karnym skarbowym jako optymalne rozwiązanie dla przypadków, w których zachodzą przesłanki jego wykorzystania. Warto zwrócić uwagę, że tryb ten został usunięty z Kodeksu postępowania karnego, jednakże podczas jego obowiązywania miał zastosowanie do najcięższych przestępstw. Można zatem dojść do wniosku, że za takie właśnie ustawodawca uznał przestępstwa karne skarbowe, a to przede wszystkim z uwagi na fakt, że godzą w interesy Skarbu Państwa.

Bibliografia

Ustawy

1. Ustawa karna skarbową z dnia 26 października 1971 r., Dz. U. z 1971 r., Nr 28, poz. 260, art. 222–226, 271–273.
2. Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 178, poz. 1478 i 1479, art. 1 pkt 132.
3. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 – Kodeks postępowania karnego, tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 534 ze zm.
4. Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny, tekst jedn. Dz. U. z 1969 r., Nr 13, poz. 94.

⁴⁴ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 lipca 2002 r., sygn. P 4/01, Lex OTK-A 2002, nr 4, poz. 52.

5. Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 1969 r., Nr 13, poz. 96 ze zm.
6. Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy, tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 408 ze zm.
7. Uzasadnienie projektu kodeksu karnego skarbowego z dnia 17 maja 1999 r., druk sejmowy Nr 1146, Sejmu III kadencji, s. 112.

Orzecznictwo

1. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2019 r., sygn. III KS 34/18, OSNKW 2019, nr 3, poz. 17.
2. Postanowienie Sądu Okręgowego w Częstochowie, VII Wydział Karny Odwoławczy z dnia 23 stycznia 2014 r., sygn. VII Kz 21/14.
3. Postanowienie Sądu Okręgowego w Łodzi, V Wydział Karny Odwoławczy z dnia 16 maja 2014 r., sygn. V Kz 390/14, LEX nr 1887675.
4. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 października 2015 r., sygn. II K 124/15, LEX nr 1918813.
5. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 września 1989 r., sygn. WRN 26/89, OSNKW 1991, nr 1–3, poz. 10.
6. Wyrok Sądu Okręgowego w Elblągu, VI Wydział Karny Odwoławczy z dnia 26 lutego 2015 r., sygn. VI Ka 32/15, LEX nr 1830083.
7. Wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach, VI Wydział Karny Odwoławczy z dnia 11 kwietnia 2017 r., sygn. VI Ka 228/17, Legalis orzeczenie numer 2034237.
8. Wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach, Wydział VI Karny Odwoławczy z dnia 30 maja 2014 r., sygn. VI Ka 184/14, LEX nr 1891258.
9. Wyrok Sądu Okręgowego w Jeleniej Górze, VI Wydział Karny Odwoławczy w wyroku z dnia 6 lutego 2018 r., sygn. VI Ka 573/17, LEX nr 2463502.
10. Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi, V Wydział Karny Odwoławczy z dnia 4 listopada 2016 r., sygn. V Kz 862/16, Legalis numer 2071082.
11. Wyrok Sądu Okręgowego w Rzeszowie, II Wydział Karny z dnia 13 marca 2018 r., sygn. II Ka 591/17, LEX nr 2479353.
12. Wyrok Sądu Okręgowego w Toruniu, IX Wydział Karny Odwoławczy z dnia 13 października 2016 r., sygn. IX Ka 505/16 Legalis numer 2020392.
13. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 lipca 2002 roku sygn. P 4/01, Lex OTK-A 2002, nr 4, poz. 52.

Komentarze

1. Grzegorz T., Kodeks karny skarbowy, Komentarz, LEX 2009.
2. Kardas P., Łabuda G., Razowski T., Kodeks karny skarbowy, Komentarz, wyd. III, WKP 2017.

3. Skorupka J., Komentarz do wybranych przepisów Kodeksu karnego skarbowego, LEX/el. 2020.
4. Świecki D., Kodeks postępowania karnego, Komentarz, Lex/el. 2018.
5. Wilk L., Zagrodnik J., Kodeks karny skarbowy, Komentarz, wyd. 5, rok 2020, Legalis.

Artykuły naukowe

1. Kosonoga J., Zakres gwarancji procesowych oskarżonego w postępowaniu w stosunku do nieobecnych (rozdział 19 k.k.s.), Prokuratura i Prawo 2002, nr 7–8, s. 93.
2. Siwik Z., Postępowanie w stosunku do nieobecnych w sprawach karnych skarbowych, Palestra 2022, nr 11–12, (251–252), 51–54, s. 1.
3. Skwarczyński H., Postępowanie w stosunku do nieobecnych w sprawach karnych skarbowych, Palestra 2012, nr 9–10.
4. Waltoś S., Tryb postępowania karnego w stosunku do nieobecnych, s. 1, <https://www.gov.pl/attachment/acd84929-440a-4c16-9745-235ec4d09620>.

In absentia proceedings under the Penal Fiscal Code (Penal Fiscal Code, Articles 173 to 177)

Abstract

Relying on results of an analysis of past decisions of the Constitutional Tribunal, Supreme Court, and common courts, and of the available literature as well as on the author's relevant experience up to date, the present paper discusses in absentia proceedings under the Penal Fiscal Code. A focus is given to positive and negative preconditions for in absentia proceedings, including procedural guarantees to an accused person and constitutionality of the regulation itself. An attempt is made to identify reasons for which in absentia proceedings are available under the Act of 10 September 1999 – Penal Fiscal Code as opposed to the Act of 6 June 1997 – Code of Criminal Procedure. Advantages and disadvantages of, and alternatives to, in absentia proceedings are pinpointed and the question of whether in absentia proceedings should continue to be available under the Penal Fiscal Code is answered.

Key words

Penal Fiscal Code, in absentia proceedings, judicial guarantees, obligatory defence, quasi-objection, principle of legality, interests of the State Treasury.